

1118/4/02

30.12.2004

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

LYHYTAIKAISEN ASUMISPALVELUN MAKSUPÄÄTÖS (seloste)

Kantelija arvosteli Vantaan sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen menettelyä asiakasmaksuja koskevassa asiassa.

Kantelijan mielestä Vantaan sosiaali- ja terveystieteiden laitos pitkitti päätöstä asiakkaan pitkäaikaishoidosta niin, että puolen vuoden yhtäjaksoisen laitoshoidon jälkeen asiakkaan varat loppuivat. Päätös pitkäaikaishoidosta tehtiin vasta pyynnöstä, vaikka kantelijan mukaan sitä olisi tullut vakavasti harkita sen jälkeen, kun yhtäjaksoista hoitoa oli jatkunut kolme kuukautta. Asiakas joutui hakemaan lopulta toimeentulotukea. Kantelija piti epäkohtana myös sitä, että Vantaan kaupunki ei myöntänyt asiakkaalle vapaakorttia, vaikka maksukaton rajan oli täytyntä ylittyä jo kuukausia ennen kuin päätös pitkäaikaishoidosta tehtiin.

Vantaan sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen mukaan kaupunki oli ostanut asiakkaalle avohoitona tehostettua asumispalvelua yksityiseltä palveluntuottajalta. Koska tässä tapauksessa kyse ei ollut laitoshoidosta vaan lyhytaikaisesta asumispalvelusta, asiakasmaksulain 7 b §:n säännöksiä hoidon katsomiseksi pitkäaikaiseksi laitoshoidoksi ei sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen mukaan sovellettu eivätkä asumispalvelumaksut kerryttäneet asiakasmaksulain 6 a §:n perusteella maksukattoa. Kaupunki ei tee ilmoituksensa mukaan lyhytaikaisesta asumispalvelusta erillisiä maksupäätöksiä, vaan maksu on lyhytaikaisen laitoshoidon maksun suuruinen. Asiakas hakee itse maksun alennusta tai poistamista, mikäli ei tuloillaan kykene maksamaan sitä. Myös toimeentulotuen hakeminen on mahdollista. Maksun alentamista koskevaan hakemukseen tehdään kirjallinen päätös ja siihen annetaan osoitus oikaisuvaatimuksen tekemisestä. Näin oli menetelty myös nyt kyseessä olevan asiakkaan kohdalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mukaan asiakasmaksujen määräytymisen kannalta on ratkaisevaa, katsotaanko palvelu laitoshoidoksi vai asumispalveluksi. Laitoshoidon maksuja sääntelevät yksityiskohtaiset säännökset, kun sen sijaan asumispalvelusta perittävän maksun perusteet kunta voi määrittellä parhaaksi katsomallaan tavalla. Näissä tapauksissa kunnan harkintavaltaa rajoittaa pääsääntöisesti vain asiakasmaksulain 2 §:n säännös, jonka mukaan palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Eri palvelumuotojen erottelulla on merkitystä myös eräiden Kansaneläkelaitoksen maksamien etuuksien kannalta.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön käsityksen mukaan käytettävissä olevan asiakirjaselvityksen perusteella kysymyksessä olevaa palvelua oli mahdollista

pitää asumispalveluna ja maksu oli voitu määrätä ottamatta huomioon tapahtuma-aikana voimassa olleen asiakasmaksuasetuksen 15 §:n 3 momentin säännöstä, jossa määritellään, ketä on pidettävä pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevana. Ministeriön mukaan maksun määräämisessä noudatettua menettelyä oli arvioitava tapahtuma-aikana voimassa olleen hallintomenettelylain perusteella. Asiakkaan maksettavaksi tulevan maksun määrääminen merkitsi hänen velvollisuuttaan koskevan päätöksen tekemistä. Ministeriö katsoi, että erityisesti hallintomenettelylain 23 §:stä ja sitä seuranneista säännöksistä ilmeni, että tällainen päätös olisi pitänyt tehdä kirjallisesti.

Oikeusasiamies Paunio totesi kannanottonaan seuraavaa.

Asiakasmaksulaissa ei ole nimenomaisesti säädetty siitä, että lyhytaikaisen asumispalvelun maksusta tulisi tehdä kirjallinen päätös. Kuitenkin asiakasmaksulain 15 §:ssä, jossa säädetään muutoksenhausta, edellytetään että maksua koskevaan päätökseen tulee liittää ohjeet siitä, miten päätös voidaan saattaa oikaisua varten toimielimen käsiteltäväksi. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että maksupäätöksen tulee olla kirjallinen, jotta siihen voidaan liittää muutoksenhakuohjaus. Kyseessä oli ratkaisu, joka koski asiakkaan velvollisuutta ja johon sovellettiin myös tapahtumahetkellä voimassa ollutta hallintomenettelylakia. Myöskään hallintomenettelylaki ei sisältänyt nimenomaisia säännöksiä päätöksen muotoa koskevista vaatimuksista, mutta käytännössä kirjallisen päätöksen antamista oli pidetty hyvän hallinnon mukaisena vakiintuneena periaatteena.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kirjallisen maksupäätöksen puuttuessa asiakkaalla ei ollut tietoa mm. siitä olennaisesta seikasta, että kysymyksessä oli ollut avohoito eikä laitushoito. Myöskään siitä, että maksu ei kerryttänyt maksukattoa, hänellä ei ollut tietoa eikä hän ollut tullut tietoiseksi siitä, että hänellä oli oikeus saattaa asia oikaisua varten toimielimen käsiteltäväksi. Oikeusasiamiehen mielestä kirjallinen maksupäätös olisi ollut asiakkaan oikeusturvan kannalta välttämätön.

Oikeusasiamies katsoi, että Vantaan sosiaali- ja terveysvirasto ei ollut menetellyt hyvän hallinnon mukaisesti, kun se ei ollut tehnyt asiakkaalle määrätystä lyhytaikaisen asumispalvelun maksusta kirjallista päätöstä, johon on liitetty osoitus oikaisuvaatimuksen tekemisestä. Oikeusasiamies katsoi, että hyvän hallinnon takeisiin luetaan oikeus hakea muutosta. Ratkaisun saaminen kirjallisessa muodossa takaa sen, että päätökseen tyytymättömällä on tosiasialliset edellytykset saada tietoonsa päätöksen perusteet ja että hän voi harkintansa mukaan saattaa päätöksen muutoskuviranomaisen tutkittavaksi.

Oikeusasiamies totesi vielä, että asiakkaan kohdalla ei ollut toimittu sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaisesti, kun hänelle ja hänen läheisilleen ei ollut selvitetty hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan ymmärrettävästi.

Oikeusasiamies antoi Vantaan sosiaali- ja terveysvirastolle huomautuksen vastaisen varalle siitä, että virasto laiminlöi velvollisuutensa selvittää

asiakkaalle hoidon luonne ja sen merkitys hänen velvollisuuksiinsa sekä laiminlöi tehdä kirjallisen maksupäätöksen. Oikeusasiamies pyysi sosiaali- ja terveysvirastoa ilmoittamaan 31.3.2005 mennessä, mihin toimenpiteisiin hänen käsityksensä kirjallisen maksupäätöksen osalta on antanut aihetta.